КУЛЬТУРА САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ ЯК ПОКАЗНИК ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ

ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

УДК 378.011.3.091

DOI : 10.12958/2227-2747-2021-3(178)-46-56

Шама Ірина Петрівна,

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри педагогіки

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,

м. Старобільськ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-8354-0728>

irinoshka2014@gmail.ru

Для цитування: Шама І. П. Культура самопрезентації як показник індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вчителя. *Освіта та педагогічна наука*. 2021. № 3 (178). С. 46–56.

References (стандарт APA): Shama, I. P. (2021). Kultura samoprezentatsii yak pokaznyk indyvidualnoho styliu profesiinoi diialnosti maibutnoho vchytelia [Culture of Self-presentation as an Indicator of Individual Style of Professional Activity of the Future Teacher]. *Osvita ta pedahohichna nauka – Education and Pedagogical Sciences*, 3 (178), 46–56 [in Ukrainian].

Постановка проблеми. Сучасна педагогічна освіта має бути спрямована на формування особистості майбутнього педагога як суб'єкта освітньої діяльності, здатного до ініціативного та відповідального вибору траєкторій професійного саморозвитку, творчого вирішення освітніх та професійних завдань, інноваційного пошуку та впровадження сучасних форм і методів організації навчально-виховної діяльності з урахуванням особливостей індивідуального розвитку і учнів, і власного індивідуального стилю професійної діяльності, який характеризується рівнем педагогічної культури, яку можна розглядати як сукупність комунікативної, моральної культури, культури саморегуляції емоцій та почуттів, культури життєвого та професійного самовизначення, культури самопрезентації тощо.

Аналіз актуальних досліджень. Індивідуальний стиль професійної діяльності представників освітньої сфери привертає увагу дослідників психолого-педагогічного спрямування. У сучасних наукових розвідках репрезентовано проблему формування (становлення, розвитку) індивідуального стилю професійної діяльності фахівців галузі освіти: майбутніх учителів гуманітарних дисциплін (Ж. Ковалів, І. Цар), майбутніх учителів (Н. Веригіна, А. Торхова), майбутніх інженерів-педагогів (О. Прохорова), майбутнього вчителя музики (І. Вохмяніна), майбутніх вихователів (С. Колосова).

Проблема самопрезентації розглядається переважно у психологічних наукових працях. Так, самопрезентацію в рамках іміджу досліджували зарубіжні науковці: Е. Гофман, С. Джуард, Д. Майерс та ін. Психологи Г. Бороздіна, Ю. Жуков, Г. Золотухін та ін. розглядали питання комунікативних засобів самопрезентації. Дослідники А. Коджаспіров, Г. Коджаспірова, О. Михайлова, О. Кузнецова, Н. Мельникова, Р. Хмелюк, О. Шумейко та ін. у своїх роботах акцентували увагу на питаннях видів самопрезентації, стратегій і технік управління враженням про себе; можливостей навчити людину цим умінням. Природу професійного іміджу фахівця та особливості його ефективної самопрезентації розглянуто у дослідженнях А. Бреусенко, О. Горовенко, В. Королько, Т. Скорик та інших науковців. Л. Колмогорова та Г. Спиридонова приділяють увагу питанню самопрезентації педагога у професійній діяльності.

Аналіз психолого-педагогічних наукових розвідок довів, що досить детально вивчена структура і компоненти індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вчителя, чинники, які впливають на його формування. Практично всі дослідники акцентують увагу на мотиваційному та рефлексивному складниках, необхідності формування системи знань щодо сутності індивідуального стилю професійної діяльності, опори на відповідні педагогічні здібності. Однак, недостатня увага приділена питанню культури самопрезентації як важливого показника індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні проблеми формування культури самопрезентації як важливого показника індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів.

Методологія та методи дослідження. У процесі дослідження використано нау-

кові положення системного, діяльнісного, культурологічного, особистісно зорієнтованого методологічних підходів, теоретичні методи науково-педагогічного дослідження (аналіз літератури, синтез, узагальнення, систематизація).

Виклад основного матеріалу. Професія педагога, з одного боку, жорстко регламентована державною політикою в освітній галузі, низкою законодавчих актів, а з іншого боку, як відзначено в Концепції Нової української школи, сучасний освітній простір потребує нового вчителя, який зможе стати агентом змін, творчого та відповідального, який постійно працює над собою. Учителю буде надано академічну свободу, він зможе готувати власні авторські навчальні програми, власноруч обирати підручники, методи, стратегії, способи і засоби навчання; активно виражати власну фахову думку. Держава гарантуватиме йому свободу від втручання у професійну діяльність (Нова українська школа, с. 16).

Індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя не виникає миттєво, він проходить тривалий процес становлення у професійній діяльності, джерелом його є протиріччя між потребою особистості в персоналізації, індивідуалізації власної діяльності, потребою в реалізації власної унікальності й неповторності та наявністю єдиних для всіх викладачів норм, цілей та завдань професійної діяльності (Цар, 2014, с. 224).

З урахуванням філософського (І. Резвицький, О. Устюгова та ін.), психологічного (А. Адлер, Г. Берулава, Б. В'яткін, Є. Ільїн, Є. Климов, В. Мерлін, Г. Олпорт, Я. Стреляу, В. Толочек та ін.) контекстів дослідження індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів, наукових підходів до визначення сутності досліджуваного феномену (М. Амінов, Н. Веригіна, Ж. Ковалів, О. Лапіна, А. Мар-

кова, А. Ніконова, Н. Посталюк, А. Торхова, О. Худенко, І. Цар та ін.) *індивідуальний стиль професійної діяльності майбутніх учителів* визначено як інтегральне особистісне утворення, що визначає індивідуальну стратегію й тактику організації педагогічної діяльності й забезпечує продуктивність та оптимальну реалізацію завдань професійної діяльності.

Науковці виділяють багато показників сформованого індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів. Так, Ж. Ковалів визначає такі показники: професійну позицію, самопізнання, контактність, емоційну культуру; І. Вохмяніна – мотивацію на формування власного індивідуального стилю педагогічної діяльності, сформованість системи педагогічних цінностей та пріоритетів професійно-педагогічні знання, навчальну успішність студентів, професійно-педагогічні вміння; сформованість комунікативних умінь; І. Цар – гностичну грамотність, професійну творчість, педагогічну рефлексію тощо. Але культуру самопрезентації як важливий показник індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів не було виокремлено.

Термін «самопрезентація» (від англ. *self-presentation* «Я сам» і «подання, пред'явлення») використовується сьогодні практично в усіх гуманітарних науках: психології, культурології, соціології, соціальній філософії, антропології, психолінгвістиці, педагогіці. У загальному значенні самопрезентацію визначають як процес формування уявлення або враження про себе в оточуючого соціального середовища (Чигирин, 2012, с. 247).

У зарубіжній психології феномен самопрезентації досліджували Р. Баумейстер, І. Гофман, Ч. Кулі, Д. Майєрс, Г. Мід, Б. Шленкер та ін. Одним з найбільш поважних авторів у галузі дослідження самопрезентації вважається

американський соціолог І. Гофман, який розглядав самопрезентацію як процес виконання соціальних ролей упродовж усього життя, загальну особливість соціальної поведінки особистості, що змінює свій характер залежно від цілей «актора» і обставин (Гофман, 2000).

У зарубіжній психології самопрезентація розглядається як: навмисна усвідомлювана поведінка, спрямована на створення певного враження в оточуючих (Дж. Тедеші та М. Рієс), прагнення суб'єкта представити бажаний образ як для аудиторії ззовні (інші люди), так і для аудиторії усередині (ми самі) (Д. Майєрс), засіб підтвердження образу Я та підтримки самооцінки, тобто, самопрезентація – це усвідомлюваний або неусвідомлюваний процес (залежно від ситуації), який здійснюється активним суб'єктом (Б. Шленкер, М. Вейголд, М. Лірі, Р. Ковальські та ін.), саморозкриття в міжособистісному спілкуванні через демонстрацію своїх думок, характеру тощо (Р. Баумейстер, А. Стейнхільбер) тощо (Кононенко, 2017, с. 19–24).

Дослідниця О. Пікульова, аналізуючи різні визначення цього феномену у науковій літературі, пропонує сутність самопрезентації розглядати в контексті шести категорій (діяльність / активність, процес, поведінка, здатність, спосіб, засіб) і формулює таким чином: «порізнному усвідомлюваний, з урахуванням специфіки соціальної ситуації, і постійно здійснюваний у міжособистісній взаємодії процес пред'явлення Я-інформації у вербальній та невербальній поведінці суб'єкта самопрезентації» (Пікулева, 2014, с. 25).

У дослідженні О. Пікульової заслуговує на увагу особливий акцент на взаємозв'язку особистісних якостей людини та її самопрезентації у різних сферах – соціальній, професійній та ін. Так, наголошується, на взаємозв'язку рис характеру та компонентів самопрезентації: «мо-

жна з упевненістю говорити, що доброзичливість, комунікативна компетентність, домінантність, вольові якості (наполегливість, витримка, сміливість, відповідальність), експресивність визначають прагнення використати спеціальні засоби для самопрезентації. У свою чергу, виражена самодостатність та радикалізм не припускають спеціального управління враженням. Людина самодостатня і скептична не потребує створення особливого враження про себе, отримання схвалення оточуючих» (Пикулева, 2014). Крім того, на особливості самопрезентації, вибір відповідних стратегій та тактик самопрезентації впливають такі особистісні чинники, як екстраверсія–інтроверсія, рівень перфекціонізму, самокритичності, схильність до стресу та ін. З урахуванням особливостей професійної педагогічної діяльності до індивідуальних психологічних характеристик, що суттєво впливають на самопрезентаційні стратегії учителів/викладачів, необхідно віднести також комунікабельність, рівень конформності, здатність до навіювання та переконання, особливості голосу (тональність, сила, темп мовлення).

А. Кононенко самопрезентацію розглядає як процес і результат засвоєння та активного відтворення особистістю свого соціального досвіду, який переломлюється через соціально-психологічні та індивідуально-особистісні конструкти й індивідуальну соціальну ситуацію розвитку (Кононенко, 2017).

Т. Чигирин наголошує, що «самопрезентація – це процес, під час якого відбувається управління сприйманням навколишнього соціуму через привернення уваги задля реалізації мотивації, задоволення потреб та досягнення цілей особистості, а також формується образ «Я» і підтримується самооцінка» (Чигирин, 2012, с. 247). При цьому потреби, мотиви та цілі можуть бути суто індиві-

дуальними, а можуть нав'язуватися ззовні тим середовищем, в якому знаходиться особа. У процесі самопрезентації людина управляє враженнями оточуючих людей і таким чином створює певне ставлення до себе. Якщо засоби самопрезентації є вираженими, послідовними та носять постійний характер, то відбувається формування іміджу. Внаслідок створення певного образу особа, яка його створила, отримує зворотній зв'язок від соціуму щодо власної поведінки. Реакція соціального оточення викликає емоційну (негативну або позитивну) реакцію особи. Кількість негативних або позитивних реакцій певною мірою визначає та підтримує самооцінку. Разом з емоційною реакцією на зворотній зв'язок соціуму відбувається формування та корегування власного образу «Я» (Чигирин, 2012).

Самопрезентація у професійній діяльності педагога на сучасному етапі розглядається в різних аспектах. Дослідженню самопрезентації та близького поняття «імідж педагога» присвячено ряд наукових праць. С. Глухих розглядає імідж сучасного педагога, А. Чекаліна – особливості самопрезентації жінок вчителів, Л. Семенова – особливості самопрезентації чоловіків педагогів, Л. Іноземцева – імідж викладача як складник його професійної особистості тощо.

У дисертаційній роботі О. Горовенко самопрезентація *учителя* розглядається як процес управління враженням про себе, що виникає в інших людей, через сукупність установок, направлених учителем на самого себе, за допомогою залучення механізмів соціального сприйняття, пов'язаних із зовнішнім виглядом учителя, його особистістю і комунікативною поведінкою та мовленням, під час якого формується особистісно-професійний імідж учителя.

Встановлено *структурні елементи самопрезентації* вчителя (установки, зов-

нішність, особистісна поведінка, мовлення, комунікативна поведінка); визначено *засоби самопрезентації* (позиціонування, емоціоналізація, вербалізація, деталізація, візуалізація, акцентування уваги на «корисній» інформації) та *форми самопрезентації* (коротка (розгорнута) усна самопрезентація, письмова самопрезентація (резюме), стендова доповідь, фотопрезентація, паперовий варіант портфоліо, електронний варіант портфоліо, відеопрезентація (з титрами; з усним коментарем), комп'ютерна презентація, наставництво, конкурси «Учитель року», «Класний керівник року», керівництво школою передового педагогічного досвіду, професійної майстерності, педагогічними лабораторіями, відкриті уроки, майстер класи, творчі змагання (ярмарки ідей, салони майстерності, фестивалі педагогічної творчості), творчі звіти, публікації) (Горовенко, 2013).

Останнім часом у психолого-педагогічній літературі особливу увагу привернено до поняття «культура самопрезентації» (Колмогорова, & Спиридонова, 2017; Брусенко, 2018).

Л. Колмогорова і Г. Спиридонова визначають культуру самопрезентації як «сукупність знань та вмінь, необхідних для самопрезентації, їхнє ефективне застосування, ціннісне ставлення та усвідомлення значущості самопрезентації, рефлексія процесу та результату самопрезентації, творчість у самопрезентації» (Колмогорова, & Спиридонова, 2017, с. 136).

А. Брусенко потлумачує культуру самопрезентації як «інтегративну якість особистості представляти себе іншим, вигідно підкреслювати свої найкращі якості, спираючись на загальноприйняті норми та правила поведінки, притаманні цьому суспільству, застосовуючи для цього адекватні стратегії, тактики та техніки самопрезентації» (Брусенко, 2018, с. 71-72). Культуру самопрезентації соці-

ального педагога А. Брусенко розглядає як «активне визначення своєї позиції щодо створення сприятливого образу в ситуаціях ділової взаємодії, що дозволяє управляти створюваним образом, ураховуючи чинники (вік, стать, національність, віросповідання, соціальний стан реципієнтів тощо), за яких відбувається процес самопрезентації» (Брусенко, 2018, с. 107). Наголошено на регулятивній функції досліджуваного феномену, оскільки «норми культури орієнтують і обмежують застосування професійних знань і навичок у конкретних випадках» (Брусенко, 2018, с. 85).

Науковці по-різному визначають структуру культури самопрезентації. Так, Л. Колмогорова і Г. Спиридонова виділяють сукупність зовнішніх та внутрішніх складників через систему сутнісних характеристик самопрезентації та їх зовнішніх проявів у професійній діяльності. На їх думку, в культуру самопрезентації педагога входять: а) зовнішні складники (зовнішній вигляд; невербальні / вербальні засоби та способи впливу на оточуючих у процесі самопрезентації; прийоми спілкування в самопрезентації); б) внутрішні складники (ціннісне ставлення до процесу, змісту та результату самопрезентації; принципи та правила конструювання змісту самопрезентації; знання про засоби та способи самопрезентації; емоційна саморегуляція в процесі самопрезентації; аналіз самопрезентації з погляду прояву особистісних якостей; знання про свої професійно значущі якості, що сприяють ефективності самопрезентації; проектування та корекція цілей, змісту самопрезентації) (Колмогорова, & Спиридонова, 2017, с. 136).

А. Брусенко складниками культури самопрезентації визначає такі: «умотивованість (бажання) справити приємне враження на інших людей (позитивна

самопрезентація); наявність знань про техніки, тактики самопрезентації; уміння створювати привабливий образ, застосовуючи відповідні техніки та тактики самопрезентації» (Брусенко, 2018, с. 72).

Отже, аналіз наукової літератури дає змогу констатувати, що культура самопрезентації педагога має складну структуру та містить два основні складники:

- *внутрішній* (внутрішні емоційні переживання, установки, рівень самооцінки, досвід, освіченість, вихованість, доброзичливість, вміння, самосвідомість, знання, відкритість, скромність, спокій тощо),
- *зовнішній* (грамотність мови, вміння виявляти свої емоції, форма подачі себе, манера поведінки, зовнішній вигляд, манера спілкування, презентабельність, охайність, міміка, лаконічність мови і т.д.).

Л. Колмогорова і Г. Спиридонова також вивчали основні труднощі, з якими стикаються майбутні педагоги в процесі професійної підготовки, які спричиняють низький рівень сформованості культури самопрезентації (Колмогорова, Спиридонова, 2017, с. 137). Серед них визначено такі: хвилювання, побоювання, страх виявитися смішними, незрозумілими, невпевненість, невміння залучити аудиторію, контроль над невербальними компонентами спілкування. З дослідження випливає, що студенти відчують переважно труднощі емоційного характеру. Дані характеристики пов'язані з емоційною саморегуляцією, що викликає необхідність формування культури емоційної саморегуляції у процесі фахової підготовки.

Формування культури самопрезентації в контексті підготовки майбутніх учителів в цілому та становлення індивідуального стилю професійної діяльності зокрема передбачає цілеспрямовану роботу у межах різних освітніх компонентів

як загального, так й професійно зорієнтованих блоків. Важливо забезпечити умови для самопізнання, самодіагностики здобувачами різних аспектів культури самопрезентації, таких психологічних характеристик як темперамент, рухомість нервових процесів, потреби у досягненні, мотивація успіху, самооцінка тощо.

У межах вивчення освітнього компоненту «Педагогіка» доцільно запропонувати майбутнім учителям діагностичний блок, який включає комплекс методик. Наприклад, такі методики, як питальник А. Реана «Мотивація успіху та побоювання невдач», питальник «Визначення рівня сформованості педагогічної рефлексії» (за О. Калашниковою), методика В. Смекала та М. Кучер «Вивчення спрямованості особистості», шкала «Ефективність педагогічного стилю» М. Амінова, Н. Шеліхової, тест Ю. Орлова «Потреба в досягненні», «Особливості подання образу «Я» на візуальному рівні», «Стратегія візуального самоподання» (О. Петрова, І. Петрова), шкала вимірювання тактик самопрезентації С.-Ж.Лі, Б.Куїглі та ін. Доцільно використати представлені у дисертації А. Брусенко методики:

- питальник для дослідження мотивації до успіху в оволодінні культурою самопрезентації (адаптований питальник Т. Елерса),
- питальник для дослідження потреби в оволодінні культурою самопрезентації під час навчання у виші (адаптований матеріал С. Карасьової),
- «Самоаналіз рівня володіння комунікативною та самопрезентаційною компетентністю» (Брусенко, 2018, с. 236–238, 241–242, 248–250).

Особливе значення має формування умінь та навичок самопрезентації в публічному виступі, у процесі побудови кар'єрних очікувань, в інтернет-спілкуванні. При цьому майбутні вчителі мають усвідомлювати, що самопрезентація від-

бувається завжди, незалежно від суб'єктивних уявлень про цей феномен та ставлення до нього.

В умовах стрімкої цифровізації усіх сфер життєдіяльності суспільства суттєво зростає увага до різних форм самопрезентації людини у віртуальному просторі, що пов'язано із потенційними можливостями Інтернет щодо самовираження у соціальних мережах, блогах, форумах тощо, формування наративної ідентичності з різними ступенями свободи. Не випадково Г. Мироненко підкреслює, що «поширення й застосування мультимедіа веде до змін у психологічній структурі діяльності людини, розширює можливості соціальної та психологічної взаємодії людей, зумовлює утворення нових форм життєвої організації, комунікації, нового досвіду переживання часу» (Мироненко, 2015, с. 26).

Особливості самопрезентації особистості в просторі інтернет-комунікацій розглядають А. Жичкіна, Т. Наумова, О. Пікульова, І. Шевченко та ін. Науковці досліджують специфіку самопрезентації у контексті різних форм інтернет-комунікацій – пряма комунікація (скайп, відеоконференція тощо), непряма (електронне листування, блоги і т.п.), стратегії самопрезентації у соціальних мережах. Серед чинників, які суттєво впливають на самопрезентацію особистості в інтернет-просторі, найсуттєвішими є такі: повна або відносна анонімність; добровільність контактів; відсутність або суттєве обмеження паралінгвістичних, невербальних компонентів спілкування; труднощі щодо сприйняття афективних компонентів спілкування; відсутність жорстких соціальних, культурних конвенцій. Відповідно, в інтернет-комунікаціях спостерігається зниження «порогу» психологічного та соціального ризику, розкутість та неформальність поведінки, свобода у висловлюваннях та, як

наслідок, певна «безвідповідальність» учасників спілкування.

Взаємозв'язок стратегій самопрезентації в мережі Інтернет та ідентичності особистості розглядають Н. Антонова, Т. Келер, М. Одинцова, О. Пікульова, В. Фриндте та ін. Відзначається, що інтернет-простір як своєрідна соціальна реальність надає можливості для зміни ідентичності людини саме засобами самопрезентації.

До найбільш загальних причин, що спонукають до трансформації ідентичності в інтернет-комунікаціях є такі:

- компенсація тих чи тих сторін реальної ідентичності, які не задовольняють людину;
- прагнення до максимальної самоактуалізації, якої з різних причин, в тому числі об'єктивних, неможливо досягнути в реальному спілкуванні;
- природна допитливість, креативність, прагнення до нового;
- гедоністичні устремління;
- пошуки власного образу.

Варто зауважити, що для фахівців сфери освіти суттєві трансформації ідентичності в інтернет-комунікаціях пов'язані із небезпекою втрати професійного авторитету, знецінення іміджу тощо.

Віртуальна самопрезентація вчителя/викладача може здійснюватися як на рівні сайтів закладів освіти, професійних віртуальних спільнот, так й на рівні особистих сторінок у соціальних мережах, блогів і т.п. Як правило особлива увага приділена професійним досягненням та інтересам (дипломи, сертифікати, інформація про участь у наукових проєктах тощо), публікаційній активності педагогів, а також навчально-методичним та науковим матеріалам, різним формам зворотного зв'язку.

Сучасні вимоги до самопрезентації вчителя/викладача в інтернет-просторі

зумовлені специфікою інтернет-комунікації, правилами етики педагогічної діяльності. До таких вимог можна віднести:

- дотримання загальновизнаних стандартів поведінки в соціальних мережах;
- відповідність образу педагога в реальному житті образу у віртуальному середовищі;
- особлива увага до мережевого ім'я, аватару та персональної інформації в інтернет-комунікації;
- постійний контроль контенту особистих сторінок у соціальних мережах з точки зору доцільності та адекватності приватної інформації;
- сполучення інформації про професійні досягнення із повідомлення про хобі, захоплення.

З метою формування культури самопрезентації доцільно використовувати рольові ігри, тренінгові вправи, кейс-технології на основі аналізу педагогічних ситуацій, коли студенти матимуть змогу презентувати себе аудиторії, подолати страх і невпевненість, виявити свій професійний імідж з якомога позитивнішого боку. Наприклад, на практичних заняттях з педагогічних дисциплін студентам пропонується вирішити педагогічний кейс. Робота ведеться в малих групах, а потім один з представників групи презентує результати усій аудиторії. Таким чином, майбутній педагог опиняється в ситуації, де потрібно «прокачати» свої професійні уміння – донести отриману інформацію до усієї групи студентів, чітко формулювати думки, наводити аргументи, відповідати на питання, брати участь у дискусії. Ще один шлях для формування високого рівня культури самопрезентації майбутніх учителів – проходження педагогічної практики, де студент опиняється в реальному педагогічному процесі школи і має

змогу спостерігати за роботою практикуючих вчителів, аналізувати як зовнішні, так і внутрішні прояви культури самопрезентації, звертати увагу на сильні сторони іміджу вчителя, переймати індивідуальні форми прояву професійних якостей досвідчених фахівців. І, звичайно, на 4-му курсі навчання в університеті в процесі проходження виробничої педагогічної практики, студенти проводять виховні заходи й уроки, де мають змогу вдосконалити свої загальнопедагогічні компетенції, усвідомлено створювати свій професійний імідж, продумувати свій образ, тренувати манеру поведінки й подання себе, створювати свій неповторний індивідуальний стиль педагогічної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Культура самопрезентації майбутніх учителів є частиною загальної культури фахівця освітньої галузі, має складну структуру, включає внутрішні і зовнішні складові, є важливим показником індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх педагогів. Формування культури самопрезентації майбутніх педагогів потребує уваги і створення відповідних педагогічних умов у процесі загальнопедагогічної підготовки. Подальші дослідження цього феномену передбачають моніторинг рівня культури самопрезентації майбутніх учителів впродовж навчання, аналіз отриманих результатів та корекція при необхідності. Для реалізації цього завдання необхідно більше уваги приділити питанню культури самопрезентації в лекційному матеріалі з дисципліни «Педагогіка з основами педагогічної майстерності», яка викладається студентам педагогічного профілю, розробити спеціальні завдання для практичних занять, надати студентам можливість виявляти себе в різних педагогічних ситуаціях з метою формування професійного іміджу і підвищення рівня культури самопрезентації.

Література

Брусенко А. С. Формування культури самопрезентації майбутніх соціальних педагогів засобами соціального театру у позааудиторній роботі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет». Слов'янськ, 2018. 287 с.

Горовенко О. А. Формування особистісно-професійного іміджу вчителя загальноосвітнього навчального закладу засобами самопрезентації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків, 2013. 270 с.

Гофман И. Представление себя другим в повседневной жизни. Москва : КАНОН-пресс-Ц, Кучково поле, 2000. 380 с.

Кононенко А. О. Структурно-функціональні моделі самопрезентації викладача соціогуманітарних дисциплін : дис. ... докт. психол. наук : 19.00.05 / Східноукраїнський національний університет імені В. Даля. Сєвєродонецьк, 2017. 428 с.

Колмогорова Л., Спиридонова Г. Представления студентов о самопрезентации педагога. *Вестник Кемеровского государственного университета*. 2017. № 2. С. 135–140.

Мироненко Г. В. Час віртуального життя : монографія / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ : Імекс-ЛТД, 2015. 134 с.

Михайлова Е. В. Самопрезентация: теории, исследования, тренинг. Санкт-Петербург : Речь, 2007. 224 с.

Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

Пикулева О. А. Социальная психология самопрезентации личности : дисс. ... д-ра психол. наук : 19.00.05 / Санкт-Петербургский государственный университет. Санкт-Петербург, 2014. 426 с.

Цар І. О. Теоретичні передумови формування індивідуального стилю професійної діяльності вчителя-гуманітарія. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 10, Ч. 1. С. 219–225.

Чигирин Т. О. Самопрезентація: визначення, види, стратегії, техніки. *Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. 2012. Т. 24, Ч. 5. С. 245–253.

References

Brusenko, A. (2018). Formuvannia kultury samoprezentatsii maibutnikh sotsialnykh pedahohiv zasobamy sotsialnoho teatru u pozaudyornii roboti [Formation of the Culture of Self-Presentation of Future Social Educators by Means of Social Theater in Extra-curricular Work]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Sloviansk [in Ukrainian].

Horovenko, O. A. (2013). Formuvannia osobystisno-profesiinoho imidzhu vchytelia zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu zasobamy samoprezentatsii [Formation of Personality-Professional Image of a Teacher of a Comprehensive Educational Institution by Means of the Presentation Itself]. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

Gofman, I. (2000). Predstavlenie sebja drugim v povsednevnoj zhizni [Presenting Yourself to Others in Everyday Life]. Moscow [in Russian].

Kononenko, A. O. (2017). Strukturno-funktsionalni modeli samoprezentatsii vykladacha sotsiohumanitarnykh dystsyplin [Structural and Functional Models of Self-presentation of a Teacher of Humanities

Disciplines]. *Doctor's thesis*. Severodonetsk [in Ukrainian].

Kolmogorova, L., & Spiridonova, G. (2017). Predstavlenija studentov o samoprezentacii pedagoga [Students' Ideas about the Teacher's Self-presentation]. *Vestnik Kemerovskogo gosudarstvennogo universiteta – Bulletin of the Kemerovo State University*, 2, 135–140 [in Russian].

Myronenko, H. V. (2007). Chas virtualnoho zhyttia [Virtual Life Time]. Kyiv: Imeks-LTD [in Ukrainian].

Mihajlova, E. V. (2007). Samoprezentacija: teorii, issledovanija, trening [Self-presentation: Theories, Research, Training]. Saint-Peterburg: Rech' [in Russian].

Nova ukrainska shkola: kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian School: Conceptual Principles of Secondary School Reform]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].

Pikuleva, O. A. (2014). Social'naja psihologija samoprezentacii lichnosti [Social Psychology of Personality Self-presentation]. *Doctor's thesis*. Saint-Peterburg [in Russian].

Tsar, I. O. (2014). Teoretychni pere dumovy formuvannia indyvidualnoho styliu profesiinoi diialnosti vchytelia-humanitarii [Theoretical Prerequisites for the Formation of Individual Style of Professional Activity of a Teacher of Humanities]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia – Problems of Modern Teacher Training*, 10 (1), 219–225 [in Ukrainian].

Chyhyryn, T. O. (2012). Samoprezentatsiia: vyznachennia, vydy, stratehii, tekhniky [Self-presentation: Definitions, Types, Strategies, Techniques]. *Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii – Problems of General and Pedagogical Psychology*, 24 (5), 245–253 [in Ukrainian].

Шама І. П. Культура самопрезентації як показник індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вчителя

У статті розкрито сутнісні характеристики індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вчителя, сучасні наукові підходи до феномену самопрезентації особистості у різних сферах життєдіяльності, теорії самопрезентації (мотиваційні, особистісні, ситуаційні, поведінкові), психологічні аспекти дослідження самопрезентації. Схарактеризовано особливості самопрезентації як результату, засобу та діяльності, види, стратегії, основні техніки самопрезентації (вербальні та невербальні). Визначено особливості самопрезентації педагога в контексті його професійного іміджу.

Схарактеризовано поняття «культура самопрезентації», складники культури самопрезентації сучасних фахівців. Визначено сутність та функції культури самопрезентації в контексті формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутнього вчителя.

Розкрито сучасні вимоги до самопрезентації вчителя/викладача в інтернет-просторі. Репрезентовано інтерактивні технології, форми та методи формування культури самопрезентації майбутнього вчителя в процесі професійної підготовки (кейс-технологія, рольові ігри, тренінгові заняття та ін.).

Ключові слова: самопрезентація, теорії самопрезентації, культура самопрезентації, майбутній учитель, індивідуальний стиль професійної діяльності майбутнього вчителя, інтерактивні технології.

Шама И. П. Культура самопрезентации как показатель индивидуального стиля профессиональной деятельности будущего учителя

В статье раскрыты сущностные характеристики индивидуального стиля профессиональной деятельности будущего учителя, современные научные подходы к феномену самопрезентации личности в разных сферах жизнедеятельности, теории самопрезентации (мотивационные, личностные, ситуационные, поведенческие), психологические аспекты исследования самопрезентации. Охарактеризованы особенности самопрезентации как результата, средства и деятельности, виды, стратегии, основные техники самопрезентации (вербальные и невербальные). Определены особенности самопрезентации педагога в контексте профессионального имиджа.

Охарактеризованы понятия «культура самопрезентации», составляющие культуры самопрезентации современных специалистов. Определены сущность и функции культуры самопрезентации в контексте формирования индивидуального стиля профессиональной деятельности будущего учителя.

Раскрыты современные требования к самопрезентации учителя / преподавателя в интернет-пространстве. Представлены интерактивные технологии, формы и методы формирования культуры самопрезентации будущего учителя в процессе профессиональной подготовки (кейс-технология, ролевые игры, тренинговые занятия и др.).

Ключевые слова: самопрезентация, теории самопрезентации, культура самопрезентации, будущий учитель, индивидуальный стиль профессиональной деятельности будущего учителя, интерактивные технологии.

Shama I. P. Culture of Self-presentation as an Indicator of Individual Style of Professional Activity of the Future Teacher

The article reveals the essential characteristics of individual style of professional activity of future teachers, modern scientific approaches to the phenomenon of self-presentation of personality in various spheres of life and theory of self-presentation (motivational, personal, situational, behavioral), psychological aspects of self-presentation. Main points of self-presentation as a result, means and activities, types, strategies, basic techniques of self-presentation (verbal and nonverbal) are characterized. The peculiarities of the teacher's self-presentation in the context of his professional image are determined.

The concept of «culture of self-presentation», its components of modern specialists are characterized. The essence and functions of the culture of self-presentation in the context of forming an individual style of professional activity of the future teacher are specified. Modern requirements for self-presentation of a teacher in the Internet space are considered. Interactive technologies, forms and methods of forming the culture of self-presentation of the future teacher in the process of professional training (case technology, role-playing games, training sessions, etc.) are represented.

Key words: self-presentation, theories of self-presentation, culture of self-presentation, future teacher, individual style of professional activity of future teacher, interactive technologies.